

Dzieci wczesnoszkolne uczą się języków w inny sposób niż starsi uczniowie, co jest spowodowane tym, że ich rozwój poznawczy silnie oddziałuje na proces przyswajania języka obcego (Komorowska 2001:29). U dzieci w klasach I-III szkoły podstawowej, w odróżnieniu od uczniów starszych, nauka języka obcego przebiega równocześnie z ich rozwojem poznawczym, który nie jest w tym wieku jeszcze zakończony.

Zgodnie z hipotezą wieku krytycznego, w życiu człowieka istnieje pewien okres, w którym jest on w stanie przyswoić język obcy w sposób naturalny, a jednocześnie może nabyć rodowity model wymowy języka, który przyswaja. W. Penfield i L. Roberts (1959:111) twierdzili, że przyswajanie języka obcego jest najbardziej efektywne podczas pierwszych dziesięciu lat życia. Wtedy bowiem zostaje jeszcze zachowana plastyczność mózgu, co oznacza, że poszczególne funkcje mózgu nie są jeszcze całkowicie podporządkowane konkretnej półkuli.

Każdy uczeń niezależnie od wieku oraz płci charakteryzuje się odmiennymi preferencjami percepcji. Istnieją trzy główne rodzaje modalności, czyli sposobu reagowania na nowe bodźce. Można wyróżnić tutaj uczniów, którzy najszybciej uczą się poprzez słuchanie (słuchowcy), tych, dla których szeroko pojęty ruch jest niezbędny do efektywnej i szybkiej nauki (kinestetycy) oraz takich uczniów, którzy najszybciej zapamiętują poprzez wizualne przedstawienie danego zjawiska (wzrokowcy). Pomimo że dzieci charakteryzują się bardzo rozwiniętą aktywnością kinestetyczną, nauczyciel nie powinien również zapominać o pozostałych sposobach uczenia się. Komorowska (2001:49) szczególną rolę w osiągnięciu sukcesu w szkole przypisuje właśnie *modalności wzrokowej*. Bardzo istotną kwestią jest oddziaływanie na uczące się dziecko w sposób jak najbardziej efektywny, by mogło ono przyswoić optymalną ilość materiału.

Dzięki wzrokowi do człowieka dociera przeciętnie aż 85 proc. informacji. Szczególnie dobrze zapamiętywane są obrazy łatwe do nazwania. Im młodsi uczniowie, tym istotniejsze są informacje obrazowe. Dlatego też, szczególnie w nauczaniu wczesnoszkolnym, obowiązuje wizualna forma przekazywania informacji. Ważnym jest, by odbiór informacji dwukanałowych (czyli obrazowych i werbalnych) był zsynchronizowany. Najsilniejszy efekt obrazowo-słuchowy uzyskuje się wtedy, gdy informacje wizualne ilustrują informacje werbalne. Obrazy, zarówno te odbierane z zewnątrz w postaci

**Ilustracje,
podręczniki i książki
dla dzieci w wieku
wczesnoszkolnym
powinny nawiązywać
do jego przeżyć
i doświadczeń oraz mieć
komunikatywną formę.
Treść materiałów musi
nawiązywać do sytuacji,
w których dzieci znajdują
się na co dzień.**

dzieł sztuki, ilustracji książkowych, filmów, plakatów, jak i wewnętrzne (wyobrażenia) – są bardzo istotnym składnikiem ludzkiego doświadczenia. W procesach poznawczych obrazy są jednym z podstawowych sposobów reprezentacji świata.

Małym dzieciom rodzice kupują książki, które w swej treści posiadają tylko ilustracje. Na tej podstawie próbujemy dzieci nauczyć, jak wyglądają zwierzęta, ludzie, domy itp. Są to książeczki głównie do oglądania. Tekst, jeśli w ogóle występuje, służy jedynie do objaśnienia obrazu. Po pierwszych latach nauki, gdy dziecko nabywa wiele nowych umiejętności poznawczych, rola obrazów w procesie uczenia się oraz zapamiętywania stopniowo się zmienia. Proporcje obrazu względem tekstu powoli ulegają zmianie. W odbiorze książki przez dzieci nieco starsze dochodzi do integracji sztuk, do współistnienia obrazu i słowa. Te dwa elementy stają się równie ważne. Istotne jest, by ilustracje oglądane przez dziecko w wieku wczesnoszkolnym nawiązywały do jego przeżyć i doświadczeń, by miały komunikatywną formę oraz były estetyczne. Takie same zasady towarzyszą konstruowaniu podręczników dla tej grupy wiekowej, także książek do nauki języków obcych, które swoją treścią muszą nawiązywać do sytuacji, w których dzieci znajdują się na co dzień.

W ilustracjach dla dzieci duże znaczenie ma humor, który nie zawsze możemy wyrazić słowami, biorąc pod uwagę niski jeszcze poziom znajomości języka obcego, którego dziecko się uczy. Niezmiernie ważna jest ekspresja mimiczna ukazywanych postaci, do której młodzi odbiorcy przywiązują wielką wagę.

Potrzeba estetyki oraz piękna rozwijana jest w psychice dzieci już od najwcześniejszych lat ich rozwoju, między innymi przez udostępnianie dzieciom książek bogato ilustrowanych. Ucząc się języka obcego, dziecko wczesnoszkolne nieustannie ma kontakt z obrazami, gdyż właśnie u dzieci myślenie obrazowe jest szczególnie aktywnym rodzajem myślenia. Toteż rozmaite fiszki obrazkowe i plakaty tematyczne znajdują szerokie zastosowanie podczas nauki języka obcego. Nie jest to jednak jedyna forma wykorzystania obrazu dla potrzeb edukacji językowej u dzieci. Równie skutecznym sposobem oddziaływania obrazem jest bogato ilustrowany podręcznik do nauki języka obcego. Nowoczesne podręczniki, w odróżnieniu od swoich starszych poprzedników, oprócz tekstu zawierają dużą liczbę barwnych ilustracji, które dopełniają treść tekstów. W ilustracjach dla dzieci, także w tych zawartych w podręcznikach, powinien, zgodnie z potrzebami dziecka, dominować ton pozytywnego nastawienia do rzeczywistości. Wielkie znaczenie ma humor, który nie zawsze możemy wyrazić słowami, biorąc pod uwagę niski jeszcze poziom znajomości języka obcego, którego dziecko się uczy. Niezmiernie ważna jest ekspresja mimiczna ukazywanych postaci, do której młodzi odbiorcy przywiązują wielką wagę. Dostarcza ona dzieciom nie tylko

informacji na temat zilustrowanej sytuacji, ale również jest atrakcyjną formą zainteresowania ucznia, co może mieć pozytywny wpływ na jego motywację do dalszej nauki. Im dziecko jest młodsze, tym znaczenie koloru jest większe, jednak również starsze dzieci (do 14. roku życia) wolą na ogół obrazy wielo- niż jednobarwne. Wyrazistość obrazu także pełni kluczową rolę. Dzieci preferują obrazy o wyraźnych formach konturach i kolorach.

Zgodnie z zasadą nauczania tu i teraz, dziecko w młodszym wieku szkolnym powinno być uczone tematyki ściśle powiązanej z jego bezpośrednim otoczeniem; tematy w książkach dla dzieci również powinny odnosić się do dnia codziennego młodych odbiorców. Stąd też w podręcznikach do nauki języka angielskiego podstawowymi tematami rozdziałów są na przykład: dom, szkoła, zabawki, czyli takie wycinki rzeczywistości, które są przez dziecko dobrze znane, niemal namacalne. Warto podkreślić, że nie dotyczy to tylko podręczników. Zasada ta jest także aktualna w odniesieniu do sztuki książkowej. Psycholog I. Słońska (1977:9) jest zdania, że *by rozwijać się prawidłowo, dziecko musi stykać się z obrazami stworzonymi specjalnie dla jego grupy wiekowej.*

Skupiając się na podręcznikach do nauki języków obcych, trzeba stwierdzić, że zawarte w nich ilustracje najczęściej wykorzystuje się do ćwiczeń wspierających:

- rozumienie tekstu pisanego;
- proces mówienia w języku obcym;
- rozumienie mowy;
- zapamiętywanie nowych zwrotów i słówek.

Chyba nikt nie wyobraża sobie dziś podręcznika do nauki języka obcego pozbawionego ilustracji. Niemal wszyscy nauczyciele omawianej grupy wiekowej korzystają również z fiszek obrazkowych. Dają one wielkie możliwości nie tylko podniesienia efektywności procesu przyswajania języka, ale są również znakomitym sposobem na uatrakcyjnienie zajęć. Fiszki można wykorzystywać do niezliczonej liczby ćwiczeń. Mogą mieć takie funkcje, jak:

- poszerzanie wiedzy dziecka;
- rozbudzanie zainteresowań dziecka, zaspokajanie jego naturalnej ciekawości świata;
- rozwijanie wyobraźni, kształtowanie intelektu oraz uczuć dziecka – czyli formowanie psychiki młodego człowieka.

Nie wolno również zapomnieć o ogromnej roli tzw. uczenia peryferyjnego (ang. *peripheral learning*). Z uwagi na świetne wyniki w przyswajaniu materiału, na który mimowolnie

patrzymy, uczniowie coraz częściej uczą się w salach przyozdobionych kolorowymi plakatami dydaktycznymi. Regularne, długotrwałe obcowanie z plakatami edukacyjnymi prowadzi do samoistnego niemal przyswojenia treści dydaktycznych prezentowanych na nich, nawet bez zwrócenia uwagi na te treści przez nauczyciela.

Mając na uwadze dobro ucznia z klas I-III szkoły podstawowej, każdy nauczyciel powinien w jak największym stopniu wykorzystywać materiały wizualne w procesie dydaktycznym. Stosowanie zróżnicowanych rozwiązań dydaktycznych oraz

włączenie kilku zmysłów w proces poznawczy znacznie zwiększa efektywność przyswajania materiału.

Ćwiczenia z użyciem materiałów wizualnych do przeprowadzenia z uczniami klas I-III

Należy podkreślić, że każde nowe zagadnienie tematyczne dobrze jest rozpoczynać od prezentacji słownictwa w formie wizualnej. Dla dzieci wczesnoszkolnych metoda ta jest niezwykle atrakcyjna. Poniżej znajduje się zbiór ćwiczeń, które mogą być wykorzystywane na różnych etapach lekcji.

I

TEMAT ZAJĘĆ: DOM

Zadanie 1.

Rysujemy na tablicy kontury domu, dzielimy go na pomieszczenia. Obrazek musi być dość duży. Dzieci nazywają poszczególne pomieszczenia. Następnie przychodzi czas na fiszki. Jeśli nie dysponujemy gotowymi fiszkami lub mamy ich za mało, łatwo możemy je sami przygotować w domu. Jest to bardziej pracochłonne, ale przecież takiego zestawu będziemy mogli wielokrotnie użyć w innych klasach, przez wiele lat. Każde dziecko może otrzymać po dwie fiszki. Dzieci przyporządkowują przedmioty zilustrowane na fiszkach do odpowiednich pomieszczeń poprzez przytwierdzenie ich do tablicy magnesem. Po kolei podchodzą do tablicy, wymawiają słowo zilustrowane na fiszce i przytwierdzają fiszkę do odpowiedniego pomieszczenia. W ramach ćwiczenia podsumowującego nauczyciel może wyznaczyć uczniów, którzy wymienią przedmioty znajdujące się w danych pomieszczeniach.

Zadanie 2.

Aby wprowadzić przymyki miejsca, najprościej jest posiłkować się fiszkami lub gotowymi obrazkami. Jeśli korzystamy z fiszek, na tablicy rysujemy pokój (ściany, drzwi i okno). Ustawiamy 2-3 fiszki w wybranym miejscu pokoju i formujemy zdanie demonstracyjne w języku obcym, kładąc nacisk na przymek miejsca. Np.: *The sofa is **between** the desk and the wardrobe.* Następnie ustawiamy te same fiszki inaczej i prosimy kogoś, by ułożył zdanie z tym samym przymkiem. W ten sposób możemy wprowadzić i przećwiczyć kolejne przymyki miejsca, tym samym powtarzając słówka związane z wyposażeniem pokoju/domu. Metoda z wykorzystaniem obrazu w tym ćwiczeniu jest bardziej efektywna, ponieważ uczeń musi podczas mówienia zastąpić obraz słowem, a nie tylko przeczytać dany wyraz. Nie tylko więc uczy się nowego zagadnienia, jakim są przymyki miejsca, ale również powtarza zagadnienie poznane np. na poprzednich zajęciach.

II

TEMAT: ZWIERZĘTA/CZĘŚCI CIAŁA

Aby wprowadzić dopełniacz saksoński, można przygotować ilustracje różnych części ciała zwierząt, których nazwy dzieci właśnie poznały. Najlepiej, by były to ilustracje realistyczne. W prosty sposób można je znaleźć w Internecie. Każdej parze rozdajemy po jednym takim tajemniczym wycinku obrazka całego zwierzęcia. Zadaniem każdej pary jest określenie, do kogo należy dana część ciała. Uczniowie formują swoje zdania na wzór zdania modelowego: *This is a crocodile's leg/paw. This is a pig's tail. This is a bear's ear.*

III

TEMAT: ZWIERZĘTA

Jeśli posiadamy dużo fiszek przedstawiających rozmaite zwierzęta, możemy wykorzystać je na kilka sposobów. Przede wszystkim można grupować zwierzęta według wspólnych cech: dzieci dzielą zwierzęta na te, które żyją w lesie, w wodzie, na sawannie, na farmie. Następnie organizujemy podział zwierząt według kontynentów. Możemy, ćwicząc nazwy zwierząt, wprowadzić czasownik *umieć*. W tym celu dzielimy zwierzęta na te, które umieją latać, pływać, skakać, biegać itp. (może to być także dobre wprowadzenie nowych czasowników). Takie podziały możemy tworzyć w zależności od potrzeb i pomysłowości.

Oczywiście istnieje też kilka bardziej popularnych metod wykorzystania materiałów wizualnych w procesie dydaktycznym dzieci wczesnoszkolnych. Należą do nich między innymi: przygotowanie swojego drzewa genealogicznego (temat: rodzina), opisywanie obrazków, szukanie podobieństw i różnic w parze obrazków czy własnoręczne tworzenie fiszek przez najmłodszych uczniów. Fiszki te będą następnie wykorzystywane w danej grupie do innych ćwiczeń. Warto również często korzystać na zajęciach z plakatów edukacyjnych, które oferują nam przeróżne wydawnictwa, a które na pewno znajdują się na ścianach sal lekcyjnych. Sposób, w jaki wykorzystujemy materiały wizualne w procesie nauczania, jest ograniczony jedynie naszą wyobraźnią. Warto wzbogacić swój warsztat pracy o kilka uniwersalnych pomysłów i stworzyć własny zestaw fiszek, by móc w pełni wykorzystywać możliwości dzieci do przyswajania i uczenia się nowych zagadnień językowych. ✕

Bibliografia

- Komorowska, H. (2001) *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Penfield, W., Roberts, L. (1959) *Speech and Brain Mechanisms*. Princeton: Princeton University Press.
- Słońska, I. (1977) *Psychologiczne problemy ilustracji dla dzieci*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Gabriela Krajewska

Lektorka języka angielskiego w Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania naukowe: samoocena ucznia, wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie dydaktycznym, materiały wizualne w procesie dydaktycznym.